

ivan supek GLASOVIR

& PARNI STROJEVI

Postoji li veza između glasovira i parnog stroja? Neobično pitanje na koje bi "brzi" odgovor bio - ne. No, razmotrimo li pažljivije povijest i duh tog XVIII. stoljeća pronaći ćemo poveznice. To stoljeće prožima duh prosvjetljenosti (The Age of Enlightenment), koji najbolje zrcali izdavanje Diderotove i D'Alambertove "L'Encyclopédie" u kojoj se prožimaju znanost, umjetnost i tehnologija ili, kako su je tada nazivali, "mehanička umjetnost". To je stoljeće u kojem se propitkuju i ruše autoriteti i u kojem stasa građanska klasa, koja sa sobom (u)nosi nove društvene vrijednosti i poredak u kojem (konačno) i umjetnici i izumitelji postaju uvaženi članovi društva. Dakle, počinje se prepoznavati i cijeniti intelektualna superiornost (i intelektualno vlasništvo) izuzetno nadarenih pojedinaca - genija, bez obzira na njihovo podrijetlo.

U prvoj godini toga stoljeća, koje li znakovitosti, sagrađen je i predstavljen javnosti prvi glasovir (najstariji sačuvani primjerak iz 1720. godine prikazan na slici gore), a njegov ponosni izumitelj, koji je upravo tom riječi karakterizirao svoj uradak ("*Di nuova inventione, che fa' il piano, e il forte*"), Bartolomeo Cristofori u potpunosti se već uklapa u duh prosvjetiteljskog stoljeća, iako ne još i svojim statusom budući da je uposlen kao "obični" graditelj instrumenata na dvoru Medicija. No, njegov instrument sjajno oslikava značenje toga

novoga pojma "mehaničke umjetnosti" - skup smjelih invencija u dobro osmišljenom uređaju koji otvara potpuno nove mogućnosti korištenja i razvoja nekog područja ili medija. Otuda se i nameće usporedba s parnim strojem. Naime tek par godina ranije Thomas Savery predstavlja prvi komercijalno uspješni parni stroj koji James Watt usavršava između 1765. i 1781. godine. Ta konačna usavršena verzija (na slici dolje) uspješno objedinjuje toliko različitih izuma u savršeno funkcionalnom i upravo umjetnički koncipiranom uređaju a parni strojevi su prestali biti igračke i postali instrument razvoja i napretka. Cristoforijev izum "čekao" je, pak, velikog Wolfganga Amadeusa Mozarta (1756.-1791.) da tek on u potpunosti iskoristi njegove mogućnosti i prokrči put za velikane glasovira koji su kročili za njim. Veza je i u tome što, iste godine kad James Watt piše patent za svoj parni stroj - 1776. godine, Mozart sklada svoje prve mladenačke klavirske koncerte, da bi i on već početkom '80-ih godina predstavio "(u)savršene" verzije svojih klavirskih koncerata.

Odakle "izviru" genijalna remekdjela? - u pravilu iz umova kompleksnih i inteligentnih ličnosti koji osjećaju i pokušavaju razriješiti proturječnosti svoga vremena ili/i okruženja, bez obzira govorimo li o umjetnosti ili znanosti. Wolfgang Amadeus Mozart, kao i James Watt, nesumnjivo se ubraja u takve ličnosti, a često sugerirana "slika" hihotavog Mozarta, zaokupljenog perikama i noćnim zabavama kojemu glazba bez truda i muke samo navire, ipak je odveć jednodimenzionalna i naivna. Mozart je itekako "osjećao" svoje doba, a tražite li dokaz za to, prisjetite se herojskog izričaja "Idomenea" (1781.) ili revolucionarnih konotacija Beaumarchaisova "Figara" (1786.) ili prosvjetiteljskog sadržaja "Čarobne frule" (1791.) ili, na osobnom planu, uporne Mozartove težnje da (isključivo) sklada nesputano i bez zaštite moćnih pokrovitelja.

U njegovom stvaralaštvu, pogotovo opernom, ima i elemenata *Sturm und Drang* estetike, no ja to ne smatram proturječnošću, jer radi se samo o elementima, a osim toga i novija historiografija taj pokret-pobunu mladih njemačkih umjetnika okupljenih oko Johanna Wolfganga Goethea (1749.-1832.) sve više veže uz dominantni duh prosvjetiteljstva koji prevladava u Europi. Naime, iako su oni neobuzdanost i strast suprotstavili (za)star(jel)im moralnim stegama reformatorske etike, isto tako su srčano napadali i ispraznu kićenost rokoko estetike ili praznovjerje svojih suvremenika. Te proturječnosti i nedoumice pratile su i zrelog Goethea. U svom remekdjelu "Faust", on ne priznaje nikakvog autoriteta i neumorno istražuje i propitkuje suprotnosti bez stvarne namjere da ih i razriješi, no istovremeno ipak nastoji "voditi" svog junaka putem prosvjećenja ("*Nema gorega od neznanja iz uvjerenja*", ili "*Ne možemo posjedovati ono što ne razumijemo*", ili "*Neznalica pita ono na što je mudar čovjek odgovorio pred tisuću godina*", ili "*Tko ne teži naprijed, nazaduje.*").

Mozart bi bio jednako velik skladatelj i bez Cristoforijeva izuma, no njegova se veličina upravo ogleda u genijalnom shvaćanju i korištenju svih mogućnosti novog instrumenta. Cristoforijev klavir se do Mozartovog doba već znatno usavršio, ali osnovne značajke bile su već u potpunosti odlike i izvornog instrumenta, a to je mogućnost dinamičkog nijansiranja i određivanja trajanja tona koji "pjeva", dok je mogućnost naglašavanja pojedinih nota davala skladatelju veću slobodu u naglašavanju melodije i ekspresije. Zaista impresivno postignuće, a sve zahvaljujući jednostavnoj ideji batića obložengom kožom (kasnije pustom). Mozartova glazba za glasovir "vezana" je uz taj instrument i teško ju je i zamisliti izvođenu na "starinskom" čembalu.

